

Orð og mál

»Alt orðaskifti og kjak um málið er gott og óvæð neyðugt, skal ikki stígur koma í menningina. Men tverri er ofta líkt til, at órimligt grenj og órættvisar skulsetingar, stundum persónligar, gera tað, ið átti at verið sakligt og hugvekjandi orðaskifti, til ódramligt, óbæriligt brígl og ógrundaðar skulsetingar, sum bara tey allar fægstu duga - ella troysta sær - at visa aftur ella svara uppá.« So snøgt og beinrakid sigur Tórður Jóansson tað í einum Málhorni sínum í Viðskera Dimmalettingar (11.10.1997).

Aftur ímóti tí, ið Tórður her lýsir, eigur Útvarp Føroya rós fyri sendingin Orð og mál, sum við bert hendinga undantøkum má sigast at hava hepnast væl - til nú manningin til sendiröðina er viðkæd.

Aftur undir eini og hvørji upplýsing liggur onkur áskoðan ella hugburður. Higar til hava tey, ið standa fyri sendingini um orð og mál, lagt mesta dentin á upplýsing, men hesa seinastu vikuna var hugburðurin frammarlaga, har ávisur undirtóni var flættaður upp í sendingina.

Einki skeivt er í tí, at ymskjar upplatanir verða umboðaðar, og vónandi hevur útvarpið sum tann almenni stovnurin, ið tað er, skipað fyri hóskaðum javnvág, so at teir næstu, vit fáa at hoyra við Orðum og máli, verða málfrøðingar, ið hava annan málrøktarhugburð, at hann kann viga upp ímóti tí, ið sendingin um Orð og mál við Johnny Thomsen umboðaði seinastu viku.

Tað undrar ikki sprot, at ein, ið sum málfrøðingur byður til at kunna útvarpslurtarar um móðurmálið, fær seg til at siga, at »tað er ringt at finna argument fyri,

hvi tað skal vera verri føroyskt« at nýta eitt orðsníð enn annað. Hetta »argument« setti V. U. Hammershaimb út í kortið á sinni við tí einfalda sjónarmiðinum, at har ið fleiri sníð vóru av sama orði, var at velja tað fornasta føroyska sníðið, sum framvegis var livandi í málinum. Hetta hevur síðan verið høvuðssjónarmiðið í føroyskari málrøkt. Fyri tí er ikki sagt, at fólk »ikki kunnu sleppa« at nýta onnur orðsníð, tó at rimiligt er at vanda sær meir um mál og stíl í skrift enn í talu.

Skeivt kann verða uppi, at eisini Hammershaimb bötti um málið við at seta føroysk orð fyri dansk, t.d. í Ólavi Riddararós: álvarann' fyri »elvarann' og »snávaði' fyri »snublaði'.

Annars er at siga, at orðlólin »ordans-«, sum Johnny hammarstid um ikki skal sleppa upp í part, hevur Jóhan Hendrik W. Poulsen tikið við í Eykabindi sínum til føroysku-donsku orðabókina.

Víst finnast gomul føroysk samansett sagnorð sum at avhøvda, avreida, fyrigeva, umhera og nøkur onnur, tað vanliga var kortini leys samanseting sum t.d. at seta niður, tó eftir hava, kunna o.s.fr. einans sett niður. Í Orðum og máli vóru givin góð dømi um, hvat ið ber til og hvat ið ikki ber til við samansettum sagnorðum, men hvi flætta tilfæra orðing inni, sum »at tey leyst samansett líkasum skuldu verið meira føroysk, kanska tí at nokk so fitt av sovrðnum sagnorðum eru komin inn í føroyskt úr donskum? - um danskt úr týskum og latíni hevði verið rættari at sagt.

Í fyrra helmingi av 19. öld var tað skaldamóti í granna-

lundum at seta saman sagnorð, so tað munti, »udsejle«, »opstige«, »bortgive«, »nedfalde« o.s.fr., og hesin mótin hevur hildið sær í vánaligum lögfrøðingamáli, minkaði annars munandi í seinna helmingi av 1800-talinum. Í donskum skriftmáli verður enn nýtt eitt nú »neddysse« og »opsige«; men danska talumálið er framvegis »dysse ned« og »sige op«.

Og lögdið er, at nú halva aðru öld seinni eru føroyingar farnir at vátka sær í samansettum sagnorðum sum at »niðursteta«, »uppsiga«, »fyrrikoma«, »uppbjygja«, »útbjygja« o.t. fyri at »seta niður«, »siga upp« o.s.fr. Enntá tað, sum á donskum framvegis bara eitur »at tænke sig om«, er nú á føroyskum bronglað til »at umhuga seg«.

Vilja vit halda okkum til aðurnevnda høvuðssjónarmið Hammershaimbs, hava vit alla orøk til at halda eftir við tilfæra samansettum sagnorðum, ið hvussu er tá ið talan ikki er um nýggj hugtøk í málinum (flutta merking).

Tá ið samanum kemur, kann eingin ivi vera um, at vit í øllum góðum hava tikið fleiri orð og máliskur ur donskum enn naka aðrastaðni - og góðtikið tey, um bert tey samtykkja við føroyska málsliga bygnad og ikki troka verandi føroysk orð og máliskur burtur - sum tey alsamt gera.

Støðan gerst eina mest eyðsædd, um spurt verður, hvussu tað eitur á donskum - og so aftur, hvussu hetta eitur á føroyskum:

Hvussu eitur, »bliður« á donskum? - »venlig«. - Hvussu eitur, »venlig« á føroyskum? - »vinaligur!«. - O.s.fr.

Orð ella máliska
bliður
bliða heilsan
barngóður
sópa
fyri egnum durum
onkur
onkursvegna
tað stendur til tín

eg kann ikki gera við tað
venda við
fyrilagstur
sakna
savna
ein kjarni
góður hýmur
ein liður

á donskum?
venlig
venlig hilsen
børnevenlig
feje
for sin egen dør
nogen
på en eller anden måde
det er op til dig
(it is up to you)

jeg kan ikke gøre for det
vende om
udkørt
savne
samle
en kerne
godt humør
et led

→ á føroyskum?
vinaligur
vinalig heilsan
barnavinaligur
feia
fyri egnar dyr
nakar
á ein ella annan hátt
tað er upp til tín

eg kann ikki gera fyri tað
venda um
útkoyrdur
savna
samla
ein kerna
gott humør
eitt led

O.s.fr. - M.a. ORDAFAR
hevur annað slíkt av dø-
mum.

»Onkur« og »bliður« eru dømi um orð, sum eru hvørvandi úr føroyskum, av tí at danskt ikki skilur millum merkingarnar í »onkur« og »nakar«, »bliður« og »vinaligur«. Her veri ikki sagt, at »vinaligur« ikki er gott føroyskt orð, hetta er kortini eitt dømi um, hvussu eitt danskt orð trokar fleiri føroysk burtur.

»Útkoyrdur«, »savna«, og »sakna« eru dømi um, hvussu orð skifta merking eftir donskum. Tilfæra dømi tróta heldur ikki; eitt hitt vanligasta, ið tikið verður til, man vera orðið »avfall«, sum nú ikki longur kemur niður av himni, men úr køkinum.

Tað er kortini ikki bert einstøk orð, ið vikja fyri donskum tøkuroðum, men sjálvar tann málsligi bygnaðurin. Tá ið máliskur verður umsettur, er vanligt at gloyma at nýta rætt fall: »at sópa fyri egnar dyr« merkir ikki tað sama sum danska tiltakið, sum er »fyri egnum durum«. Sama er við teirri »vinaligu heilsanini«. Sum heilsan eigur orðingin at standa í hvønnfalli, eins og tá ið vit biðja »góðan dag« (ikki »góður dagur!«). Í trimum teimum seinastu

orðunum omanfyri hava vit dømi um, hvussu orð skifta kyn, tá ið leitað verður aftur til upprunaorðið. »Ein kjarni« er vorðin »ein kjarna«; fyri »góðan hýr« hoyrist nú sagt »gott hýri«; og gevið gætur, hvussu harðliga ið stríðst hevur verið fyri, at hvørkinyrðnið »eitt lið« skal vera tað »einasta rættta«, tó at »ein liður« alsamt er livandi málnýtsla mangastaðni í Føroyum. Her kundu vit vent aftur til Orð og mál, »hvi vit ikki kunnu sleppa at brúka báðar formarnar« - tó at annar er betri, sbr. Hammershaimb.

Tað skuldi tí ikki verið at undrast á, hvi tey, ið vilja varðveita føroyska málið, royndu at vara seg fyri danska árinum, tó at vit gleiðbeint taka við tøkuroðum og tøkutyðingum eisini haðani - samtíðis sum vit skammast við tað øvuta: úr føroyskum í danskt, og kalla tað »gøtudanskt«. (Kortini fírdi William Heinesen ikki fyri í skaldskapi sínum at geva føroyskum orðum danskan búna - og danir rósa honum fyri silt óvanliga og góða danska!)

Her eigur kortini at vera havt í huga, at danska málið og føroyskt eru ikki í somu støðu. - Sum Zakaris Svabo Hansen skrivir í seinasta Máltingi: »Í nútíðar sam-

skiftistíðum ... er eitt lítið málsmáfelag fyri nógv stórra áhaldandi ávirkan uttaneftir enn dømi eru um í stórra samfelag, og tað hevur við sær, at orðatiltalið verður ávirkað av fremmandum orðum og orðafari í nógv stórra mun enn orðatiltalið í einum stórra málsmáfelag. ... Henda sterka fremmanda ávirkan fer heilt greitt við sær, at nógv heimligt orðatiltalið verður skógvað til viks til frama fyri fremmand orð og fremmand málnýtslu.«

Og í øllum floyminum av donskum orðum og orðafari er tað bert ein evarska lítlan part, ið sagt kann vera um, at hann ríkar føroyska málið við merkingarbrigðum. Heldur er tað øvugt, soleiðis at har ið føroyskt ger mun á, men danir nýta eittans orð, halda vit uppat at gera mun, og eitt ella fleiri føroysk orð hvørva úr nýtslu, burturtrokað av donskum tøkuroðum og máliskum. »Onkur« og »bliður/góður« eru longu nevnd sum dømi. Ella takið danska orðið »flovvur«, sum nú trokar burt ein hóp av føroyskum brigðum sum froyr, hámur, lotur, nipin, snópin.

Jeffrey Henriksen

Vágafólk samd um Vágatunnlin

Øll vágafólk, uttan mun til politiskan lit, eru samd um, at tíðin er komin til at fara undir aftur tunnlsgerðina, sum steðgaði í 1989.

Politisku feløginí hava saman við kommununum og Vága Vinnufelag tikið stig til eina sakliga viðgerð av málinum.

Henda sakliga viðgerð visir týðuliga, at rættasta loysnin ikki minst búskaparlaga er fast samband við Streymoy gjøgnum undirsjovartunnlin.

Politisku feløginí í Vágum eru framvegis fullsamt um, at hetta mál skal ikki brúkast flokspolitiskt og fer saman við kommununum, Vága Vinnufelag og øllum øðrum góðum krefnum at standa saman til tess at fáa

hesa verkætlan framda Føroya landi at gagni.

Vit krevja av Føroya landsstýri og Føroya lögtingi

- at arbeidd við tunnlsgerðini fer í gongd í 1998
- at greið atlan verður lögð, so fasta sambandið um Sundið verður veruleiki innan rimiliga tíð.

Vágar, 12. des. 1997
Vága Sambandsfelag
Vága Javnaðarfelag
Sjálvstýrisfelagið
Kristiligi Fólkaflokkurin
Miðflokkurin
Vága Tjðveldisfelag
Verkumannafylkingin
Vága Fólkaflokkfelag

FØROYA SJÓMANSSKÚLI

Postboks 104, FO-110 Tórshavn
Telf. +298 11749, Fax +298 18122

SKEIÐÆTLAN FYRI 1. HÁLVÁR 1998

Skeiðnavn	longd	Prisur	Dato fyri skeiðbyrjan:				
			januar	februar	mars	april	mai
Dagskeið							
ARPA	4 dagar	7.000,00	19		23		
GOC (generelt certifikat sum radiooperatørur)	15 dagar	9.700,00		2	2		
Spec. skeið f. olju- gas- og kem. tangaskip 1. partur	5 dagar	4.200,00	26				
Flutningur av vandamiklum evnum	4 dagar	3.200,00		2			
Arbeidsumhvørvi	3 dagar	4.000,00			30		
ISM-fyrirreikingarskeið	3 dagar	4.000,00			25		
EDV-skeið fyr navigatørar 1. partur	5 dagar	2.800,00				27	
EDV-skeið fyr navigatørar 2. partur	4 dagar	2.800,00					5
Kvaldskeið							
Veður- & streymilæra	6 kvöld	1.200,00	12			20	
Tól- & siglingarlæra	6 kvöld	1.200,00		9			
VHF-skeið	5 kvöld	1.800,00		2		20	

Skúlin hevur møguleika at fyriskipa onnur skeið.

Tilmelding: tlf. 11749, fax 18122, e-mail: farnav-sg@sleepnir.fo